

**ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

АРАКЕЛЯН РОЗА ФЕРДІНАНДІВНА

УДК 343.10

**ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ
В КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Ірпінь – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі кримінального права та процесу
Вищого навчального закладу «Національна академія управління»

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, доцент

Сервецький Іван Васильович,
Національна академія Служби безпеки України,
професор спеціальної кафедри

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник

Таран Олена Вікторівна,
Національна академія внутрішніх справ,
провідний науковий співробітник наукової лабораторії
з проблем досудового розслідування

кандидат юридичних наук, доцент

Калганова Олена Анатоліївна,
Університет державної фіскальної служби України,
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики

Захист відбудеться «27» лютого 2019 р. о «12.00» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 27.855.03 в Університеті державної фіскальної служби України за адресою: 08205, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Університету державної фіскальної служби України за адресою: 08205, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31.

Автореферат розісланий «25» січня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Грицюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Світовою тенденцією останніх років є активне впровадження в національні правові системи процедур альтернативного вирішення спорів, найбільш поширеними серед яких є медіація.

Міжнародне визнання ефективності та дієвості медіації зумовлено закріпленням в міжнародно-правових актах необхідності застосування медіації під час кримінального провадження задля полегшення впровадження цього правового інституту в національне законодавств. Медіація в кримінальному провадженні має суттєвий економічний ефект: зменшення судового навантаження, скорочення витрат на утримання засуджених тощо.

Всі зазначені вище аргументи обумовлюють важливість та неocenенність процедур медіації для кримінального процесуального законодавства України. Нині світові тенденції впровадження в правову систему альтернативних видів вирішення спорів знайшли своє відображення у вітчизняному законодавстві лише у вигляді цивільно-правових, господарсько-правових, сімейно-правових відносин.

Після реформування системи кримінальної юстиції інститут медіації в кримінальному провадженні України не знайшов свого кримінального процесуального регулювання в Україні та обмежується нормами матеріального права, зокрема, кримінально-правовим порядком регулювання у вигляді ст. 46 Кримінального кодексу України від 05.04.2001р., Указом Президента України «Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» від 10.05.2006 р. та Указом Президента України від 08.04.2008 р. «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.02.2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» у відповідності до яких передбачається нагальна потреба у створенні альтернативних позасудових способів розв'язання спорів, а способом врегулювання спорів визнається медіація.

Необхідність дослідження впровадження кримінальних процесуальних основ функціонування консенсуальної (як прогресивної та взірцевої) моделі інституту медіації в кримінальному провадженні зумовлена потребою в розвантаженні судових і правоохоронних органів України та зменшенням кількості кримінальних правопорушень (зокрема, кримінальних правопорушень невеликої тяжкості, необережних кримінальних правопорушень середньої тяжкості, кримінальних правопорушень невеликої та середньої тяжкості проти власності, кримінальних правопорушень невеликої та середньої тяжкості проти волі, честі та гідності особи).

Наразі прослідковується тенденція до збільшення кількості вищевказаних кримінальних правопорушень за період з 2014 р. по жовтень 2018 р. (в 2014 р. зафіксовано 35% виявлених та зареєстрованих кримінальних правопорушень, в 2018 р. зафіксовано 41% виявлених та зареєстрованих кримінальних

правопорушень, за жовтень 2018 р. зафіксовано 47% виявлених та зареєстрованих кримінальних правопорушень)¹.

Отже, на сьогодні традиційне кримінальне провадження не в змозі максимально задовольнити законні інтереси учасників кримінального провадження з огляду на низький рівень довіри громадян до діяльності органів публічної влади.

Дослідження впровадження інституту медіації в кримінальне процесуальне законодавство України обумовлено успішною практикою впровадження міжнародних стандартів інституту медіації в національне кримінальне процесуальне законодавство: США, Франції, Австрії, Бельгії, Норвегії, Англії, Німеччини, Фінляндії, Швейцарії та інших країн.

Аналіз доктринальних джерел свідчить про те, що зазначена проблема в науці не є новою. Теоретико-правові основи дослідження становлять праці таких вітчизняних вчених: О.М. Боброва, Г.П. Власової, І.А. Войтюка, І.В. Грицюка, А. О. Горова, Л.В. Головка, Е.В. Георгієвського, Т.А. Денисової, І.І. Ємельянова, В.В. Землянської, О.А. Калганової, Д.В. Ковриженка, О.М. Коваленка, Ю.І. Микитина, В.Т. Маляренка, Л. Б. Ільковець, С. І. Олійника, О.В. Перепадя, В.Б. Сегедіна, І.В. Сервецького, О.В. Таран, В.М. Трубнікова, В.В. Топчія та інших вчених.

Незважаючи на проаналізовані науковцями здобутки в досліджуваній проблематиці у вітчизняній науковій літературі недостатньо системних досліджень та конкретних законодавчих пропозицій щодо впровадження міжнародно-правових стандартів консенсуальної моделі інституту медіації в кримінальне процесуальне законодавство України. Такі прогалини можуть бути компенсовані за рахунок розроблення концептуальних засад інституту медіації в кримінальному провадженні, що й обумовило вибір предмета, мети і задач наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження узгоджується зі Стратегією національної безпеки України, затвердженою Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015, ґрунтується на положеннях Указу Президента України «Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» від 10.05.2006 р., Указу Президента України від 08.04.2008 р. «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.02.2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів», Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015, Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р. Тема дисертації відповідає темі науково-дослідної роботи ВНЗ «Національна академія управління»: «Адаптація законодавства і права України до законодавства і

¹ Статистичні дані Генеральної прокуратури України : офіційний сайт Генеральної прокуратури України. URL : <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення 22.12.2018).

права Європейського Союзу» державний реєстраційний номер 0114U006593 (2014 – 2019 р. р.).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Вищого навчального закладу «Національна академія управління» 12 грудня 2013 року (протокол № 8), уточнена Вченою радою 9 лютого 2017 року (протокол № 1).

Мета та задачі дослідження. *Метою* дослідження є аналіз наукових джерел та стану формування науково обґрунтованих заходів, спрямованих на вдосконалення концептуальних засад новаційної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні України.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких *задач*:

- проаналізувати поняття «відновного правосуддя», сучасні тенденції розвитку відновного правосуддя в кримінальному процесі;
- висвітлити генезис інституту медіації в кримінальному процесуальному законодавстві України;
- визначити концептуальні засади інституту медіації у кримінальному законодавстві зарубіжних країн;
- удосконалити поняття та значення інституту медіації у кримінальному процесі;
- здійснити ґрунтовний аналіз моделей інституту медіації у кримінальному процесі;
- запропонувати шляхи впровадження інституту медіації в кримінальному провадженні України;
- удосконалити концептуальні засади інституту медіації в кримінальному провадженні за сприянням новаційної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні;
- розробити індикатори ефективності інституційних засад при розгляді медіації в кримінальному провадженні;
- удосконалити шляхи врегулювання кримінальних конфліктів за сприяння інституту медіації у кримінальному провадженні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані із впровадженням інституту медіації в кримінальне процесуальне законодавство України.

Предметом дослідження є впровадження інституту медіації в кримінальне процесуальне законодавство України.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить система загальнонаукових та спеціально наукових методів і підходів, що забезпечили об'єктивний аналіз досліджуваного предмета. З урахуванням специфіки теми, мети і задач дослідження використовувалися такі методи: *діалектичний метод* (використано у всіх підрозділах дисертації, у відповідності до якого взято за основу раніше напрацьовані теоретичні позиції, які уточнено або доповнено новими доводами та аргументами). *Формально-логічні методи* дозволили з'ясувати зміст ключових понять і визначень, що використовуються в дисертації, та сформулювати авторські підходи з цих питань (підрозділ 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2). *Метод аналізу* застосовувався під час аналізу сучасних моделей кримінальної процесуальної медіації (підрозділ 2.2).

Історичний метод використовувався при дослідженні та вивченні поняття, сутності та змісту відновного правосуддя, концептуальних засад відновного правосуддя та генезису інституту медіації в кримінальному процесуальному законодавстві України (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 1.4). *Системно-функціональний метод* застосовувався при дослідженні та вивченні концептуальних засад інституту медіації в кримінальному законодавстві зарубіжних країн (підрозділ 1.4). *Компаративний метод* використовувався під час аналізу концептуальних засад інституту медіації в кримінальному законодавстві зарубіжних країн та аналізу моделей медіації у кримінальному процесі (підрозділи 1.4, 2.2). *Методи аналізу структури права, юридичної логіки, тлумачення юридичних норм, емпіричний* використані у таких підрозділах дисертаційного дослідження: під час вивчення та дослідження інституту медіації в кримінальному процесі; при вивченні та дослідженні концептуальних засад інституту медіації в кримінальному законодавстві зарубіжних країн; при визначенні шляхів впровадження інституту медіації в кримінальне провадження України з метою удосконалення; під час впровадження концептуальних засад новаційної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні; при визначенні індикаторів ефективності інституційних засад при розгляді медіації в кримінальному провадженні; під час визначення шляхів вирішення кримінальних конфліктів за сприяння інституту медіації у кримінальному провадженні (підрозділи 1.2, 1.4, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). *Метод прогнозування, екстраполяції* застосовувалися під час визначення шляхів впровадження інституту медіації в кримінальне провадження України з метою його удосконалення (підрозділ 2.3) та при розробленні індикаторів ефективності інституційних засад при розгляді медіації в кримінальному провадженні (підрозділ 3.2).

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнені дані анкетування 87 слідчих територіальних управлінь поліції Головного управління Національної поліції України в місті Києві, статистичні дані про злочини, зареєстровані слідчими Національної поліції України (органами внутрішніх справ) протягом 2015-2018 рр. та зведені дані вивчення 201 кримінального провадження з метою визначення рівня дієвості (доцільності та результативності) майбутнього функціонування інституту медіації в кримінальному провадженні.

Наукова новизна одержаних результатів як у постановці проблеми, так і способі її вирішення. За характером та змістом дисертаційна робота є першим комплексним науковим монографічним дослідженням теоретико-прикладних засад впровадження інституту медіації в кримінальне процесуальне законодавство України, що ґрунтується на законодавстві України та законодавстві окремих країн світу.

Найістотнішими результатами дослідження, що зумовлюють його новизну і визначають внесок автора у розроблення зазначеної проблематики, є такі положення, висновки та пропозиції, зокрема:

вперше:

- розроблено теоретико-прикладні засади впровадження новаційної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні, які знайшли своє

втілення у запропонованому автором проекті Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні»;

- на основі анкетування практичних працівників встановлено оптимальний механізм порядку провадження процедури медіації в кримінальне процесуальне законодавство, визначено підстави ініціювання процедури медіації в кримінальному провадженні, запропоновано процесуальні аспекти взаємодії служб медіації в кримінальному провадженні із органами досудового розслідування, прокуратури та суду;

- розроблено чотири групи індикаторів ефективності інституційних засад при розгляді медіації в кримінальному провадженні;

удосконалено:

- вітчизняний доктринальний підхід до розуміння концептуальних засад відновного правосуддя. Зокрема, обґрунтовано положення щодо термінологічного визначення поняття «відновного правосуддя» в аспекті неможливості його тлумачення через призму будь-яких процесів, які лише є процесуальною формою реалізації концептуальних начал та не є новим прийомом чи методом вирішення кримінальних конфліктів;

- доктринальне розуміння генезису інституту медіації в кримінальному провадженні на теренах сучасної України. Виявлено наявність відповідних історичних епох існування різних форм врегулювання конфліктів, які передбачали певні стратегічні заходи вирішення конфліктів, направлених на своєчасне та остаточне вирішення конфліктів у відповідній взаємоприйнятній формі, доречній для відповідної конкретно-історичної епохи, які включали деякі елементи та параметри консенсуальної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні;

- вітчизняні наукові засади термінологічного та концептуального визначення інституту медіації в кримінальному провадженні в бік міжнародно-правових стандартів;

дістали подальшого розвитку:

- ґрунтовний аналіз програм відновного правосуддя в зарубіжних країнах і сучасних моделей інституту медіації у кримінальному процесі та виявлено полівалентність підходів до законодавчого конструювання моделей медіації на доктринальному рівні щодо «простої медіації» та «комбінованої медіації»;

- новаційні підходи до розуміння концептуальних засад відновного правосуддя;

- концептуально-правова основа законодавчої регламентації інституту медіації в кримінальному провадженні України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовані за результатами дослідження положення і висновки використовуються та можуть бути використані у:

- *науково-дослідній сфері* – при подальшому дослідженні і вирішенні проблем інституту медіації в кримінальному процесуальному законодавстві України з метою його подальшого удосконалення;

– *законотворчій діяльності* – при внесенні змін та доповнень до КПК України, прийняття Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні» (лист Комітету з питань правової політики та правосуддя Верховної Ради України від 22.12.2015 р. №04-29/15-6732; лист Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України від 24.12.2015 р. №04-18/12-3370);

– *освітньому процесі* – для підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять з навчальної дисципліни «Кримінальний процес» (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження в навчальний процес у ВНЗ «Національна академія управління» від 07.04.2017 р.);

– *практичній діяльності* – для вдосконалення діяльності правоохоронних органів (лист ГУ МВС в м. Києві від 28.10.2015 р. №12/1-16457).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорювалися на кафедрі кримінального права та процесу Вищого навчального закладу «Національна академія управління». Результати дослідження були оприлюднені на 6 міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми юридичної науки» (м. Київ, 21 березня 2014 р.); «Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права» (м. Львів, 20-21 березня 2015 р.); «Децентралізація як основа забезпечення прав свобод людини і громадянина» (м. Київ, 16 травня 2014 р.); «Актуальні завдання та напрями розвитку юридично науки у XXI столітті» (м. Львів, 16-17 жовтня 2015 р.); «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Харків, 17-18 жовтня 2015 р.); Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні (м. Харків, 17-18 жовтня 2014 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертаційному дослідженні, відображено у 17 наукових працях, серед них десять статей, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук; одна стаття - у зарубіжному періодичному виданні та шість тез доповідей, опублікованих у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 324 сторінки, із них основного тексту – 191 сторінка, список використаних джерел – 20 сторінок (219 найменувань) та 22 додатки на 113 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, розкриваються стан її наукової розробленості та науково-теоретична основа, зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами; визначаються об'єкт, предмет, мета, задачі та методи дослідження; висвітлюється наукова новизна, практичне значення отриманих результатів та форми їхньої апробації, зазначено структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретичні засади медіації в системі відновного правосуддя в Україні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Поняття «відновного правосуддя» та сучасні тенденції розвитку у кримінальному процесі» проаналізовано теоретичні та правові основи відновного правосуддя у кримінальному процесі.

Зазначено, що термін «відновне правосуддя» означає процес, під час якого сторони відповідного кримінального правопорушення зустрічаються задля колективного вирішення питання, пов'язаного із наслідками кримінального правопорушення та їх впливом на майбутнє. Обґрунтовано позицію доцільності розкриття терміну «відновне правосуддя» через призму термінів «відновний процес» та «відновний результат», які у когезійному взаємозв'язку покладені в основу концепції «відновного правосуддя».

Доведено, що концептуальні засади відновного правосуддя засновані на визнанні того, що кримінальне правопорушення є порушенням, в першу чергу, інтересів потерпілого та його соціального оточення, а не держави як суб'єкта права. Теоретико-концептуальні засади відновного правосуддя покладені в основу програм відновного правосуддя, які є формами прояву останньої.

На основі аналізу наукових джерел сформовано сучасні форми прояву (інститутів) відновного правосуддя: 1) медіація між потерпілим та правопорушником або медіація в кримінальному провадженні, яка є предметом дисертаційного дослідження; 2) кола правосуддя – провадяться переважно в Північній Америці; 3) сімейні конференції – виникли в Новій Зеландії.

У підрозділі 1.2 «Сутність, зміст відновного правосуддя та його співвідношення з кримінальним процесом» проаналізовано можливості використання відновного правосуддя у кримінальному процесі України та визначено співвідношення цих понять.

Визначено, що відновне правосуддя на противагу традиційному кримінальному провадженню має своїм наслідком: визнання законного інтересу потерпілого до можливих наслідків віктимізації, до діалогу з правопорушником для одержання вибачень та відшкодування шкоди; пробудження відчуття відповідальності у правопорушника та надання йому можливості виправити ситуацію, відшкодувати завдану шкоду з можливістю подальшої реінтеграції та реабілітації; сприяння посередництву й залученню представників громадськості з метою запобігання кримінальним правопорушенням та різного роду конфліктам, що може призвести до нових, більш конструктивних та менш репресивних наслідків тієї чи іншої справи.

Доведено, що відновне правосуддя є новаційним, дієвим інструментарієм, спрямованим на врегулювання кримінального конфлікту справедливими, демократичними, гуманними методами та шляхом дієвого збалансування потреб потерпілого, правопорушника і суспільства.

Задля розуміння істинного співвідношення між кримінальним процесом та відновним правосуддям здійснено компаративний аналіз тлумачення «злочинного діяння (кримінального правопорушення)» та «правосуддя» як з боку відновного, так і кримінального (традиційного) правосуддя, які засновані на теоретико-практичних орієнтирах науковця Г. Зера. Такий компаративний

аналіз тлумачення злочинного діяння (кримінального правопорушення) пов'язаний з тим, що злочинне діяння (кримінальне правопорушення) тісно переплітається з визначенням концептуальних засад відновного правосуддя та допомагає розкрити сутність останнього.

У підрозділі 1.3 «Генезис інституту медіації в кримінальному процесуальному законодавстві України» проаналізовано становлення та розвиток процедури медіації.

Зазначено, що інститут медіації як одна із форм відновного правосуддя та сама практика відновного правосуддя на теренах сучасної України мають давні традиції, хронологічні межі яких простежуються з X ст. н.е. до першої третини XX ст.. Починаючи з другої третини XX ст., система відновного правосуддя зникла з приходом радянської влади та запровадженням радянської системи права.

Звернено увагу на законодавство Київської Русі, де інститут медіації та примирення мали в своїй основі єдину нормативно-правову основу, спрямовану на припинення ескалації соціальних, публічних конфліктів.

У зв'язку з необхідністю формування єдиної нормативно-правової бази регулювання медіації у кримінальному провадженні України наголошено на необхідності прийняття запропонованого автором Закону України «Про медіацію у кримінальному провадженні».

У підрозділі 1.4 «Концептуальні засади інституту медіації у кримінальному законодавстві зарубіжних країн» розглянуто зарубіжну практику кримінальної процесуальної регламентації інституту медіації.

Звернено увагу на те, що програми відновного правосуддя впроваджені в багатьох країнах: Австрії, Бельгії, Німеччині, Великобританії, Нідерландах, Новій Зеландії, Франції, Чехії та в інших державах й спрямовані на гармонізацію відповідних процедур медіації відповідно до Рекомендації №R (99)19 від 15.09.1999 р. «Про посередництво в кримінальних справах».

У кожній аналізованій країні передбачено спільний інтерес та прагнення до розширення кримінально-правових сфер застосування медіації й поширення її на більш тяжкі кримінальні правопорушення. Спільною тенденцією останніх років в цих країнах визначено пошук нових шляхів прискорення, спрощення та одночасна гуманізація кримінального правосуддя за посередництвом впровадження експериментальних програм медіації між потерпілим та правопорушником.

На засадах бенчмаркінгу дисертантом обрано програми медіації між потерпілим та правопорушником в Англії, Уельсі, Бельгії, Німеччині, Фінляндії, Швейцарії, які засновані на найбільш гуманістичній, прогресивній, дієвій консенсуальній моделі медіації як однієї із форм відновного правосуддя з огляду на такі зазначені нижче сутнісні істотні аспекти.

Розділ 2 «Медіація у кримінальному процесі України» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Поняття та значення інституту медіації у кримінальному процесі» проаналізовано доктринальні положення інституту медіації у кримінальному процесі.

З огляду на різновекторний характер регламентації інституту медіації, зосереджено особливу увагу на аналізі сутності поняття та визначальних ознаках інституту медіації, що закріплені в Рекомендації Ради Європи № R 19 від 15.09. 1999 р. «Про посередництво в кримінальних справах» та в Рамковому рішенні «Про місце жертв злочинів в кримінальному судочинстві» від 15.03.2001 р.

Під медіацією запропоновано розуміти переговори між учасниками предмета спору під керівництвом незацікавленого посередника, який не уповноважений ухвалювати обов'язкове для сторін конфлікту рішення.

Виокремлено три основні підстави правового регулювання програм відновного правосуддя. Перша підстава має правовий характер, пов'язаний з необхідністю правового регулювання на засадах принципу законності, який посідає центральне місце в кримінально-правовій системі більшості країн Західної Європи. Друга підстава необхідності законодавчого закріплення медіації пов'язана з першою підставою та є більш прагматичною й передбачає більш широке застосування медіації у разі її законодавчого закріплення. Третя підстава необхідності прийняття відповідних законів полягає в потребі надати правовий захист.

У підрозділ 2.2 «Моделі інституту медіації у кримінальному процесі» висвітлено та проаналізовано основні механізми функціонування інституту медіації у кримінальному процесі у зарубіжних країнах.

Зазначено, що наразі існує полівалентність підходів до законодавчого конструювання моделей медіації, окрім того, сучасні міжнародно-правові моделі кримінальної процесуальної медіації, відомі лише 35% про анкетованих нами слідчих на противагу 64% слідчих, яким взагалі не відомі міжнародно-правові моделі кримінальної процесуальної медіації.

На основі аналізу наукових джерел виокремлено моделі медіації: «просту медіацію» та «комбіновану медіацію».

Встановлено, що «проста модель» медіації закріплена в ст. 61 Кримінального процесуального кодексу Франції, відповідно до якої прокурор має право до ухвалення судового рішення за погодженням сторін кримінального провадження направити кримінальне провадження на процедуру медіації, якщо прокурор вважає, що такий захід може забезпечити відшкодування шкоди, яка завдана кримінальним правопорушенням.

«Комбінована модель» медіації закріплена в німецькому кримінальному законодавстві та передбачає право прокурора на закриття кримінального провадження у разі примирення сторін кримінального правопорушення й відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди, збитків, виплати відповідної грошової компенсації певній суспільно корисній установі або бюджету.

Зазначено, що міжнародно-правова доктрина та практика застосування інституту медіації між потерпілим та правопорушником свідчать про наявність «прототипів законодавчого закріплення інституту медіації».

Встановлено, що перший прототип медіації передбачений та регулюється нормативними актами в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх

правопорушників. Така правова основа передбачена в Каталонії (Іспанія), Англії, Уельсі, Фінляндії, Німеччині, Ірландії та Польщі. В цьому випадку медіація ініціюється прокурором чи суддею, або поліцією чи службою пробації (в Англії та Уельсі) та є заходом дивергенції (захід виправної дії на правопорушника (як правило неповнолітнього), виведення його із системи кримінальної юстиції).

Звернено увагу на другий прототип медіації, який передбачений відносно повнолітніх правопорушників та регулюється нормами кримінального процесуального законодавства (Австрія, Бельгія, Фінляндія, Німеччина, Польща, Словенія) та/або нормами матеріального кримінального права (Фінляндія, Німеччина, Польща). В Австрії та Франції кримінальне процесуальне законодавство передбачає застосування медіації як до повнолітнього, так і до неповнолітнього правопорушника. Найбільш поширеною є система медіації, ініційована прокурором, який в межах своїх дискреційних повноважень може прийняти рішення про направлення кримінальної справи на процедуру медіації та простежити належне виконання прийнятого рішення за підсумками процесу медіації.

Третій прототип – медіація може регулюватися окремим «законом про медіацію», в якому детально врегульовані питання організації та процесу медіації. Законодавство з питань медіації не повинно бути занадто деталізованим, а питання про те, яким чином має провадитись медіація необхідно закріпити в офіційних інструкціях, тому що інструкції передбачають більш легкий порядок внесення змін та доповнень на підставі ґрунтовної емпіричної бази. Медіація може діяти як доповнення до кримінального провадження: паралельно з кримінальним переслідуванням, після винесення вироку.

У підрозділ 2.3 «Впровадження інституту медіації в кримінальному провадженні України та шляхи його удосконалення» розглянуто можливість впровадження консенсуальної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні України.

Обґрунтовано, що потреба у впровадженні консенсуальної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні обумовлена недоліками традиційного кримінального провадження, які висвітлені дисертантом в узагальненні результатів анкетування слідчих.

Запропоновані автором кримінальні процесуальні ініціативи в аспекті активізації процедури медіації в кримінальному провадженні підтримані слідчими. Так, 44% слідчих вважають, що процедуру медіації в кримінальному провадженні слід активізувати з моменту надходження ухвали суду чи постанови прокурора про направлення кримінального провадження на процедуру медіації в кримінальному провадженні. Слідчими (58% опитаних респондентів) підтримано запропоновані законодавчі ініціативи, які обумовлені законодавчою регламентацією правового статусу та повноважень голови служби медіації в кримінальному провадженні, які в свою чергу обмежуватимуться виключно розподілом процесуальних актів, контролем за своєчасним, повним, всебічним проведенням процедури медіації в

кримінальному провадженні та вчиненням інших законодавчо визначених повноважень.

Запропоновано створити Національну службу медіації в кримінальному провадженні, яка активізує широкомасштабне використання аналізованого дієвого механізму та забезпечить надання послуг медіації в кримінальному провадженні в усіх регіонах України. Таку думку підтримують 52% опитаних респондентів.

Розділ 3 «Теоретико-прикладні засади впровадження медіації в кримінальне процесуальне законодавство» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Впровадження концептуальних засад новаційної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні» проаналізовано та висвітлено концепцію новаційної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні, яка покладена в основу розробленого дисертантом проекту Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні».

В концептуальні засади новаційної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні закладено ідеологічні підвалини відновного правосуддя взагалі та консенсуальної моделі медіації між потерпілим та правопорушником зокрема. Такі ідеологічні підвалини засновані на таких принципах: принцип дієвої відповідальності правопорушника, що передбачає прийняття зобов'язання з відшкодування заподіяної шкоди; принцип зцілення потерпілого – визволення потерпілого від тяжких наслідків кримінального правопорушення; принцип активної участі сторін кримінального конфлікту задля винайдення взаємоприйняттого рішення; принцип інтеграції правопорушника в суспільство.

Обґрунтовано, що концептуальні засади новаційної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні закріплюють автономний розгляд процедур доказування по відношенню до кримінально караних діянь, встановлення винуватості в юридичному розумінні та винесення вироку – як функціонально розрізненої діяльності, яка потребує іншої якісної процесуальної регламентації, що передбачає можливість застосування некаральних засобів впливу на правопорушника. На відміну від вітчизняного стадійного кримінального процесуального порядку кримінального провадження, новаційна модель інституту медіації в кримінальному провадженні розглядає кримінальне правопорушення як процес, який складається з трьох вимірів: минулого, теперішнього та майбутнього.

Концептуальні засади новаційної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні спрямовані на створення якісно нових процесуальних форм реагування на кримінальні правопорушення шляхом широкого залучення до цього процесу сторін процедури медіації в кримінальному провадженні, незацікавлених третіх осіб, представників громадськості та передбачає вибудовування поряд із юридичним гуманітарних методів роботи з виправлення наслідків кримінального правопорушення та ресоціалізації правопорушника. Аналогічну позицію підтримують 76% слідчих, які вважають дієвим функціонування, поряд із юридичними методами роботи з

виправлення наслідків кримінального правопорушення та ресоціалізації правопорушника.

У підрозділі 3.2 «Запровадження індикаторів ефективності інституційних засад при розгляді медіації в кримінальному провадженні» визначені групи індикаторів ефективної адаптивності запропонованого дисертантом проекту Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні».

Зазначено, що перша група індикаторів - це ті, які детерміновані експертними даними на стадіях до та після набрання проектом Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні» законної сили.

Доведено, що друга група індикаторів ефективної адаптивності запропонованого проекту Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні» заснована на ключових параметрах методики оцінки ефективності конкретних заходів регулюючого впливу в контексті конвенціоналістичних традицій.

Встановлено, що третя група індикаторів оцінки фінансово-економічних витрат впровадження новаційної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні заснована на методиці cost-effectiveness analysis (ефективності витрат).

Четверта група індикаторів ефективної адаптивності запропонованого проекту Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні» заснована на ключових параметрах методики оцінки ефективності правових систем, визначених в проекті Світового банку Doing Business. Кожна зазначена вище група індикаторів ефективної адаптивності проекту Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні» складає сукупність взаємопов'язаних індикаторів.

У підрозділі 3.3 «Шляхи врегулювання кримінальних конфліктів за сприяння інституту медіації у кримінальному провадженні» надані практичні законодавчі пропозиції, у відповідності до яких процедура медіації в кримінальному провадженні сприятиме дієвому розв'язанню кримінальних конфліктів.

Зазначено, що консенсуальна модель інституту медіації в кримінальному провадженні є дієвим шляхом вирішення кримінальних конфліктів, який, в свою чергу, вплине на зміну кількісних показників рівня злочинності та кількість порушених кримінальних проваджень (кримінальних правопорушень невеликого ступеню тяжкості; необережних кримінальних правопорушень середнього ступеню тяжкості; кримінальних правопорушень невеликої та середньої тяжкості проти власності; кримінальних правопорушень невеликої та середньої тяжкості проти волі, честі та гідності особи) в часовому та просторовому вимірах. Консенсуальна модель інституту медіації в кримінальному провадженні сприятиме попередженню та розкриттю тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні на основі дослідження комплексу питань, що виникають під час впровадження медіації в кримінальне процесуальне законодавство, сформульовано наукові положення та одержано результати, що в сукупності спрямовані на вирішення важливого наукового завдання в галузі кримінальної процесуальної діяльності. Найбільш суттєвими з них є такі:

1. Проаналізовано поняття «відновного правосуддя», сучасні тенденції розвитку відновного правосуддя в кримінальному процесі. Аналіз теоретичних засад відновного правосуддя, закріплених в працях П. Мак Колда, Г. Зера, Г. Бейземора, Л. Волгрейва, М. Райта, Е. Ешуорта та інших дослідників, виявив диференційоване тлумачення сутності, природи відновного правосуддя, що засноване на множинних концептуально-методологічних засадах, які мають розрізнений неуніфікований характер.

Відновне правосуддя не підлягає тлумаченню через призму будь-яких процесів, які є лише процесуальною формою реалізації концептуальних начал та не є новим прийомом чи методом вирішення кримінальних конфліктів. Концепція відновного правосуддя має зводитися до відновлення належного психічного, емоційного, фізичного стану потерпілого та правопорушника. Виявлено холістичний та максималістський підходи до тлумачення засад відновного правосуддя. Істина сутність концептуальних засад відновного правосуддя підлягає розкриттю за допомогою теоретико-практичних орієнтирів Г. Зера на підставі проведення компаративного аналізу тлумачення «злочинного діяння (кримінального правопорушення)» та «правосуддя» як з боку відновного, так і з боку кримінального (традиційного) правосуддя.

2. Проаналізовано генезис інституту медіації в кримінальному процесуальному законодавстві України. Виявлено існування інституту медіації та відновного правосуддя системі права Київської Русі, правосвідомості українського народу. Цей інститут був заснований на компенсаційному характері санкцій, що застосовувалися до правопорушника в обхід каральних механізмів покарання. За часів козаччини (Гетьманської держави 1648-1782 рр.) функціонувала козацька правова система, яка мала форму нормативного вираження елементів інституту медіації в окремих документах та вирізнялася звичаєвим характером правового регулювання. Починаючи з другої третини ХХ ст., система відновного правосуддя зникла з приходом радянської влади та запровадженням радянської системи права. Після реформування системи кримінальної юстиції інститут медіації не знайшов свого кримінального процесуального регулювання у Кримінальному процесуальному кодексі України від 13.04.2012 р.

3. Визначено концептуальні засади інституту медіації у кримінальному законодавстві зарубіжних країн. Встановлено, що концептуальні засади інституту медіації у кримінальному законодавстві зарубіжних країн мають полівалентний характер та відображені в програмах відновного правосуддя.

Компаративний аналіз програм медіації в Англії, Уельсі, Бельгії, Німеччині, Фінляндії, Швейцарії свідчить про те, що програми медіації в цих країнах засновані на найбільш гуманній, прогресивній, дієвій консенсуальній моделі медіації як однієї із форм відновного правосуддя.

4. Удосконалено поняття та значення інституту медіації у кримінальному процесі. Істинне значення поняття «медіації» в кримінальному процесі підлягає розкриттю через принципи та визначальні положення інституту медіації, які викладені в Рамковому рішенні Європейського Союзу «Про місце жертв злочинів в кримінальному судочинстві» від 15.03.2001 р. та Рекомендації Ради Європи № R 19 від 15.09.1999 р. «Про посередництво в кримінальних справах». Під поняттям «медіації в кримінальному провадженні» запропоновано розуміти процес пошуку до або під час кримінального процесу взаємоприйняттого рішення між потерпілим та правопорушником за посередництвом компетентної особи – медіатора.

5. Проведено ґрунтовний аналіз моделей інституту медіації у кримінальному процесі. Аналіз сучасних моделей інституту медіації в кримінальному провадженні виявив полівалентність підходів до законодавчого конструювання моделей медіації, що на доктринальному рівні виокремлює наявність «простої медіації» та «комбінованої медіації».

Під час дослідження сучасних моделей інституту медіації у кримінальному процесі виявлено наявність трьох «прототипів законодавчого закріплення інституту медіації». Висунута та обґрунтована позиція щодо необхідності винайдення балансу між введенням в дію законодавства, яке передбачає медіацію, а не визначає її та створенням відповідної організаційно-правової основи функціонування інституту медіації.

6. Надано пропозиції відносно шляхів впровадження інституту медіації в кримінальному провадженні України. Процес впровадження складається із декількох етапів, зокрема, дослідного впровадження, виробничого впровадження та серійного впровадження, що зумовлено досягненнями науки, інноваціями.

Наукове розроблення проекту Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні» складає перший етап впровадження, який в подальшому підлягає сприйняттю та схваленню уповноваженими представниками органів державної влади України задля наявності законних підстав практичного створення та подальшого успішного функціонування. Обґрунтовано, що наразі є потреба у прийнятті спеціально-галузевого уніфікованого законодавчого акту. Таким спеціально-галузевим уніфікованим законодавчим актом має бути розроблений автором проект Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні».

7. Удосконалено концептуальні засади інституту медіації в кримінальному провадженні за сприянням розробленої автором новаційної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні, що знайшла своє практичне втілення в запропонованому проекті Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні».

Зазначено, що концептуальні засади новаційної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні спрямовані на практичне втілення міжнародно-правових стандартів відновного правосуддя в національний вимір та на конвергенцію кримінальних процесуальних засад та наближення останніх до рівня провідних країн світу в аналізованій сфері регулювання

Сутність концептуальних засад розробленої новаційної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні розкрито через: порядок провадження процедури медіації в кримінальному провадженні, які закріплені в ст., ст. 13, 14, 15, 16, 17, 18 та інших положеннях запропонованого проекту Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні»; організаційно-правові засади створення та функціонування служб медіації в кримінальному провадженні, які закріплені в ст., ст. 28, 29, 30 проекту Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні»; правове становище медіатора в кримінальному провадженні включаючи уніфіковані мінімальні вимоги до медіаторів в кримінальному провадженні, які закріплені в ст., ст. 20, 21, 22 проекту Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні».

8. Розроблено індикатори ефективності інституційних засад при розгляді медіації в кримінальному провадженні. Сформовані групи індикаторів ефективної адаптивності проекту Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні»: перша група індикаторів - це ті, які детерміновані експертними даними на стадіях до та після набрання чинності запропонованого закону; друга група індикаторів ефективної адаптивності запропонованого закону заснована на ключових параметрах методики оцінки ефективності конкретних заходів регулюючого впливу в контексті конвенціоналістичних традицій; третя група індикаторів оцінки фінансово-економічних витрат впровадження новаційної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні заснована на методиці cost-effectiveness analysis (ефективності витрат); четверта група індикаторів ефективної адаптивності запропонованого закону заснована на ключових параметрах методики оцінки ефективності правових систем визначених в проекті Світового банку Doing Business.

9. Удосконалено шляхи врегулювання кримінальних конфліктів за сприянням інституту медіації у кримінальному провадженні. Проведено науково-практичне дослідження шляхів вирішення кримінальних конфліктів за сприянням інституту медіації у кримінальному провадженні, які виявили нижчевикладені положення. За підсумками проведеного анкетування виявлено та запропоновано шляхи вирішення кримінальних конфліктів, які знайшли своє практичне втілення в розробленому проекті Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні», який є допоміжним правовим механізмом поряд із традиційним кримінальним провадженням. Обґрунтовано позицію про те, що процедура медіації в кримінальному провадженні сприятиме вирішенню кримінальних конфліктів невеликої тяжкості. Доведено положення про те, що консенсуальна модель інституту медіації в кримінальному провадженні, на стадії «виробничого» впровадження, істотно вплине на зміну кількісних показників рівня злочинності та кількість порушених кримінальних проваджень

(кримінальних правопорушень невеликої тяжкості, необережних кримінальних правопорушень середньої тяжкості, кримінальних правопорушень невеликої та середньої тяжкості проти власності, кримінальних правопорушень невеликої та середньої тяжкості проти волі, честі та гідності особи) в часовому та просторовому вимірах.

На підставі статистичних даних та узагальнень обґрунтовано можливість оперативного, якісного та результативного вирішення кримінальних конфліктів за сприяння запропонованого: – механізму функціонування інституту медіації в кримінальному провадженні, який визначений в ст. 14 запропонованого проекту Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні»; – організаційно-правового механізму функціонування служб медіації в кримінальному провадженні поряд із органами кримінальної юстиції, які визначені в ст. 28 розділу IV проекту Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні».

10. У зв'язку із розробленням проекту Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні» з урахуванням положень Розділу V проекту Закону України «Про медіацію в кримінальному провадженні» запропоновано внести зміни та доповнень до КПК України такого змісту:

1. Внести зміни та доповнення до частити 2 статті 1 КПК України в наступній редакції: «2. Кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Кодексу, законодавства про медіацію в кримінальному провадженні та інших законів України»;

2. пункт 21 частини 2 статті 36 викласти в наступній редакції: «21) здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом та законодавством про медіацію в кримінальному провадженні»;

3. доповнити статтю 42 частиною 9 такого змісту: «Підозрюваний та обвинувачений користуються правами передбаченими законодавством про медіацію в кримінальному провадженні»;

4. доповнити статтю 315 частиною 4 такого змісту: « Під час судового провадження слідчий суддя, суддя приймає ухвалу про направлення кримінальної справи на процедуру медіації в кримінальному провадженні за письмовою згодою потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного за умови наявності підстав вважати, що такий захід забезпечить відшкодування шкоди, яка завдана кримінальним правопорушенням»;

5. доповнити статтю 219 частиною 4 такого змісту: «Строки процедури медіації в кримінальному провадженні не включаються до строків досудового розслідування»;

6. доповнити частину 1 статті 318 положенням такого змісту: «Строки процедури медіації в кримінальному провадженні не включаються до строків судового провадження».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Аракелян Р. Ф. Трансформація вітчизняного доктринального тлумачення медіації як форми відновного правосуддя. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2015. Випуск № 11. С. 189–195.
2. Аракелян Р. Ф. Деякі історичні аспекти концептуальних засад відновного правосуддя. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридична наука. 2015. Випуск № 2. Т. 3. С. 62–66.
3. Аракелян Р. Ф. Концептуальні засади новаційної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Випуск № 32. Т. 3. С. 99–103.
4. Аракелян Р. Ф. Сучасні міжнародно-правові моделі кримінальної процесуальної медіації. *Часопис Київського університету права*. 2015. Випуск № 1. С. 240–243.
5. Аракелян Р. Ф. Європейські стандарти в сфері політики внутрішніх справ та правосуддя як парадигми розбудови інституту медіації в кримінальному процесуальному законодавстві України. *Право і суспільство*. 2015. Випуск № 4. С. 203–209.
6. Аракелян Р.Ф. Пути решения криминальных конфликтов при содействии института медиации в криминальном производстве. *Leges si Viata*. 2018. №. 7/2 (319). Р. 11–14.
7. Аракелян Р. Ф. Індикатори ефективності інституційних засад при розгляді медіації в кримінальному провадженні. *Юридична наука*. 2015. Випуск № 4. С. 130–137.
8. Аракелян Р. Ф. Компаративний аналіз програм відновного правосуддя в Англії, Уельсі, Бельгії, Німеччині, Фінляндії, Швейцарії. *Юридична наука*. 2015. Випуск № 6. С. 121–130.
9. Аракелян Р. Ф. Європейські стандарти як парадигма розбудови інституту медіації в кримінальному процесуальному законодавстві України. *Юридична наука*. 2015. Випуск № 11. С. 121–130.
10. Аракелян Р. Ф. Деякі аспекти активізації впровадження інституту медіації в кримінальному провадженні України. *Юридична наука*. 2015. Випуск № 12. С. 129–140.
11. Аракелян Р. Ф. Шляхи вирішення кримінальних конфліктів за сприянням інституту медіації в кримінальному провадженні. *Юридична наука*. 2016. № 1. С. 137–147.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

12. Аракелян Р. Ф. Вітчизняне доктринальне тлумачення медіації як форми відновного правосуддя. *Актуальні проблеми юридичної науки : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21 бер. 2014 р.) Київ, 2014*. С. 170–176.

13. Аракелян Р. Ф. Європейські стандарти як парадигма розбудови інституту медіації в кримінальному процесуальному законодавстві України. *Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20-21 берез. 2015 р.)*. Львів, 2015. С. 25–27.

14. Аракелян Р. Ф. Генезис інституту медіації в кримінальних справах на теренах сучасної України. *Децентралізація як основа забезпечення прав свобод людини і громадянина* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (16 трав. 2014 р.). Київ, 2014. С.272 –278.

15. Аракелян Р. Ф. Сучасні міжнародно-правові моделі кримінальної процесуальної медіації. *Актуальні завдання та напрями розвитку юридично науки у XXI столітті*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (16-17 жовт. 2015 р.). Львів, 2015. С. 140 –143.

16. Аракелян Р. Ф. Деякі аспекти компаративного аналізу програм відновного правосуддя. *Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 17-18 жовтня 2014 р. / Громадська організація «Асоціація аспірантів-юристів». Харків, 2015. С.113 –117.

17. Аракелян Р. Ф. Деякі аспекти концептуальних засад відновного правосуддя. *Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 жовтня 2014 р.). Харків, 2015. С. 110 –113.

АНОТАЦІЯ

Аракелян Р.Ф. Впровадження інституту медіації в кримінальне процесуальне законодавство України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь, 2019.

У дисертаційному дослідженні розглядаються теоретичні та практичні аспекти впровадження інституту медіації в кримінальне процесуальне законодавство України. Охарактеризовано теоретичні та історичні засади медіації в системі відновного правосуддя України.

Здійснено правовий аналіз поняття та значення інституту медіації у кримінальному процесі, висвітлено та проаналізовано принципи і моделі медіації у кримінальному процесі. Досліджено підвалини впровадження медіації в кримінальне процесуальне законодавство України. На підставі узагальнених результатів дослідження запропоновано теоретико-прикладні засади впровадження медіації в кримінальне процесуальне законодавство України.

Розроблено концептуальні засади новаційної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні, які втіленні в проекті Закону України «Про

медіацію в кримінальному провадженні» та індикаторах ефективності інституційних засад при розгляді медіації в кримінальному провадженні.

Ключові слова: відновне правосуддя, медіація між потерпілим та правопорушником, моделі медіації у кримінальному процесі, інститут медіації в кримінальному провадженні, концептуальні засади новаційної моделі інституту медіації в кримінальному провадженні.

АННОТАЦИЯ

Аракелян Р.Ф. Внедрение института медиации в криминальное процессуальное законодательство Украины. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Университет государственной фискальной службы Украины, Ирпень, 2019.

В диссертации изложены теоретические обобщения и предложения относительно решения научных задач комплексного правового анализа: теоретические основы медиации в системе восстановительного правосудия Украины; медиация в криминальном процессе Украины; теоретико-прикладные основы внедрения медиации в уголовное процессуальное законодательство Украины. По итогам исследования сформулированы теоретические новеллы и практические рекомендации относительно улучшения уголовного процессуального законодательства Украины в анализированной сфере регламентации.

Проведено исследование и анализ теоретических основ медиации в системе восстановительного правосудия в Украине, исследовано: понятие «восстановительного правосудия», современные тенденции его развития в уголовном процессе; сущности, содержание восстановительного правосудия и его соотношение с криминальным процессом; генезис института медиации в уголовном процессуальном законодательстве Украины; концептуальные основы института медиации в уголовном законодательстве зарубежных стран.

Проведено исследование и анализ понятия, значения и моделей института медиации в уголовном процессе. На практическом уровне исследована возможность и целесообразность внедрения института медиации в криминальное производство Украины.

Проведено исследование процесса активизации внедрения разработанной диссертантом новационной модели института медиации в уголовном производстве Украины.

По итогам результатов исследования предложена новационная модель института медиации в уголовном производстве, которая воплощена в предложенном диссертантом проекте Закона Украины «О медиации в уголовном производстве».

Сущность концептуальных основ разработанной новационной модели института медиации в уголовном производстве раскрыто через: порядок

производства процедуры медиации в уголовном производстве, которые закреплены в ст. Ст. 13, 14, 15, 16, 17, 18 и других положениях предложенного проекта Закона Украины «О медиации в уголовном производстве»; организационно-правовые основы создания и функционирования служб медиации в уголовном производстве, которые закреплены в ст. ст. 28, 29, 30 проекта Закона Украины «О медиации в уголовном производстве»; правовое положение медиатора в уголовном производстве включая унифицированные минимальные требования к медиаторам в уголовном производстве, которые закреплены в ст. ст. 20, 21, 22 проекта Закона Украины «О медиации в уголовном производстве».

Диссертантом разработаны и предложены группы индикаторов эффективной адаптивности проекта Закона Украины «О медиации в уголовном производстве».

Первая группа индикаторов - это те, которые детерминированы экспертным данным на стадиях до и после вступления в силу предложенного закона; вторая группа индикаторов эффективной адаптивности предложенного закона основана на ключевых параметрах методики оценки эффективности конкретных мероприятий регулирующего воздействия в контексте конвенционалистичных традиций; третья группа индикаторов оценки финансово-экономических расходов на внедрение новационной модели института медиации в уголовном производстве основана на методике cost-effectiveness analysis (эффективности затрат); четвертая группа индикаторов эффективной адаптивности предложенного закона основана на ключевых параметрах методики оценки эффективности правовых систем определенных в проекте Всемирного банка Doing Business. Каждая указанная выше группа индикаторов эффективной адаптивности проекта Закона Украины «О медиации в уголовном производстве» составляет совокупность взаимосвязанных индикаторов. Разработанные индикаторы эффективной адаптивности проекта Закона Украины «О медиации в уголовном производстве» направлены на будущее совершенствования организационно-правовых основ института медиации в уголовном производстве.

Проведено научно-практическое исследование путей решения уголовных конфликтов при содействии института медиации в уголовном производстве.

На основании обобщенных статистических данных и результатов анкетирования следственных органов и потерпевших в криминальных производствах обосновывается возможность оперативного, качественного и результативного решения уголовных конфликтов при содействии предложенного:

- механизма функционирования института медиации в уголовном производстве, который изложен в проекте Закона Украины «О медиации в уголовном производстве»;

- организационно-правового механизма функционирования служб медиации в уголовных производствах наряду с органами уголовной юстиции, о чем изложено в проекте Закона Украины «О медиации в уголовном производстве».

Ключевые слова: восстановительное правосудие, медиация между потерпевшим и правонарушителем, модели медиации в уголовном процессе, институт медиации в уголовном производстве, концептуальные основы новационной модели института медиации в уголовном производстве.

SUMMARY

Arakelyan R. The introduction of the institute of mediation in criminal procedural legislation of Ukraine. – *The manuscript.*

The thesis for a degree of Candidate of Juridical Sciences in the specialty 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; judicial expertise; operational search activity. – University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, 2019.

In the dissertation is researched theoretical and practical aspects of the introduction of the institute of mediation in criminal procedural law of Ukraine.

It has been characterized theoretical and historical foundations of mediation in restorative justice system in Ukraine.

It has been done legal analysis of the concept and importance of the institute of mediation in criminal proceeding; it was researched and analyzed the principles and models of mediation in criminal proceeding. It was researched the foundations of the introduction of mediation in criminal procedural law of Ukraine.

On the basis of research results it has suggested theoretical and applied principles of implementation of mediation in criminal procedural law of Ukraine.

It was elaborated the conceptual foundations of new model of institute mediation in criminal proceedings which was implemented in the project of Law «The mediation in criminal proceeding» and efficiency indicators of institutional foundations during consideration a mediation procedure in criminal proceeding.

Keywords: restorative justice, mediation between victim and offender, models of mediation in criminal proceeding, the institution of mediation in criminal proceeding, conceptual basis of new model institution of mediation in criminal proceeding.

Підписано до друку 25.01.2019 р. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим.
Замов. № ____.

Видруковано в Університеті державної фіскальної служби України.
08205, Київської обл., м. Ірпінь, вул. Університетська, 31